

ks. Rafał Kamiński CSMA
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

Apelacja obrońcy węzła małżeńskiego w procesie zwyczajnym o stwierdzenie nieważności małżeństwa

Wstęp

Prawo do apelacji jako integralna część procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, posiada silnie zakorzenie w tradycji kanonicznej. Reforma procesowa papieża Franciszka z roku 2015 nie zmieniła jej roli. Nadal służy ona realizacji, wynikającego ze słuszności naturalnej, prawa do sprawiedliwego wyroku i jako taka służy ochronie praw własnych stron procesowych, ale także dotarciu do obiektywnej prawdy o przedmiotowym małżeństwie. W przypadku apelacji obrońcy węzła jest to ponadto ochrona dobra publicznego.

Co do zasady, apelacja kieruje się normatywą zawartą w przepisach dotyczących zwykłego procesu spornego (kan. 1628-1640 KPK), jednak specyfika procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, jako procesu specjalnego, każe stosować normy te pomocniczo, z uwzględnieniem norm zawartych w zreformowanych kan. 1680 §1 i kan. 1691 §3 KPK. Nie można bowiem pominąć nowych aspektów, które pojawiły się wraz z motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*¹.

¹ FRANCISZEK, List apostolski motu proprio „*Mitis Iudex Dominus Iesus*”, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. List apostolski motu proprio „*Mitis et misericors Iesus*”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności (tekst łacińsko-polski), Tarnów 2015.

Dla prawidłowego odczytania znaczenia apelacji, wnoszonej przez obrońcę małżeńskiego, szczególnie kontekst wyznacza zniesienie, dotychczas obligatoryjnej, dwuinstancyjności postępowania.

Zmieniającej się roli obrońcy węzła, w świetle powyżej zasygnalizowanych zagadnień, jako podmiotowi wnoszącemu apelację do sądu wyższej instancji, zostanie poświęcona uwaga w niniejszym artykule.

1. Prawo i obowiązek apelacji ze strony obrońcy węzła

Funkcjonowanie urzędu obrońcy węzła małżeńskiego zakłada opowiadanie się w procesie małżeńskim, na każdym jego etapie *pro vinculo*. Zarówno w poszczególnych fazach procesu, jak i po wydaniu wyroku, na jego zakończenie, ma on stać na straży nierozzerwalności małżeństwa i być przez to swoistym strażnikiem sakramentu.

Defensor, wykonując swoje zadanie, reprezentuje Kościół, który powierzył mu urząd, a przez to stoi na straży *bonum publicum*, opierając się na prawnym domniemaniu ważności małżeństwa².

Realizując zatem swoje uprawnienia, powierzone mu przez ustawodawcę, ma on jednocześnie ustawowy obowiązek proponować i przedstawiać wszystko, co w sposób rozumny może być przytoczone przeciw nieważności małżeństwa³. O ile użyte w kan. 1432 KPK sformułowanie proponendi należy rozumieć jako działanie o charakterze doradczym w stosunku do sędziego mającego wydać wyrok, o tyle drugi z terminów – exponendi zawiera w sobie prawny obowiązek rygorystycznego potraktowania własnej obecności w sprawie⁴.

Zgłoszenie apelacji wpisuje się w tę obecność i działanie defensora, które według papieża Franciszka „(...) są obowiązkowe w całym przebiegu procesu (por. *Dignitas connubii*, 56, 1-2; 279, 1). Przewidziane

² Por. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma 1993, s. 195.

³ Can. 1432: „Ad causas, in quibus agitur de nullitate sacrae ordinationis aut de nullitate vel solutione matrimonii, constituatur in dioecesi defensor vinculi, qui officio tenetur proponendi et exponendi omnia quae rationabiliter adduci possint adversus nullitatem vel solutionem”.

⁴ Por. M. GRESZATA, *Z dyskusji nad zadaniem obrońcy węzła małżeńskiego*, Prawo, Administracja, Kościół 5 (2001) n. 1, s. 160.

jest także, że powinien on przedkładać wszelkiego rodzaju dowody, sprzeciwy, odwołania i apelacje, które – przy poszanowaniu prawdy – przyczyniają się do obrony węzła”⁵.

Publiczna rola obrońcy powinna stymulować jego działania procesowe. Ilekroć w świetle obowiązującego prawa i po dogłębnej analizie materiału dowodowego i orzeczenia trybunału roztropnie uzna on, że brakuje podstaw do stwierdzenia nieważności małżeństwa, istnieje uzasadnione przypuszczenie, że małżeństwo zostało uzdrowione⁶, wyrok nie jest odpowiednio umotywowany lub dowody nie zostały przez sędziów ocenione prawidłowo, albo też jakiś argument przeciwny węzłowi zawarty w opinii biegłego nie został przez sędziów należycie rozważony, powinien on zgłosić apelację. W powyższych przypadkach orzeczenie uchybia bowiem prawdzie przedmiotowego małżeństwa. Defensor nie powinien w takim przypadku powstrzymać się od apelacji od decyzji pozytywnej, ponieważ ma on obowiązek działać instytucjonalnie, do czego obligują go, przywołane kan. 1432 KPK oraz art. 56 §3 Instrukcji procesowej *Dignitas connubii*⁷.

Szczególnego znaczenia apelacja wniesiona przez obrońcę węzła, nabrała po reformie procesowej papieża Franciszka z 2015 roku. W dotychczasowym przebiegu procesu, wyrok orzekający nieważność w pierwszej instancji, podlegał apelacji z mocy samego prawa (art. 264 DC). Sąd apelacyjny rozpatrywał sprawę zatwierdzając dekretem wyrok wydany przez sąd niższego szczebla, bądź też dopuszczał sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia w nowym stopniu (art. 265 §1 DC)⁸.

⁵ FRANCISZEK, *Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Najwyższego Trybunału sygnatury Apostolskiej z dnia 8 listopada 2013 r.*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 358 (2014) z. 1, s. 23-24.

⁶ Por. G. ERLEBACH, *Komentarz do kanonu 1687*, w: G. ERLEBACH, A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI, R. SZTYCHMILER, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII. Procesy*, t. V, s. 365-367.

⁷ W dalszej części tekstu, przywołując art. Instrukcji procesowej *Dignitas connubii*, dla jej oznaczenia używany będzie skrót DC.

⁸ Zdaniem niektórych autorów w wypadku wyroku *pro vinculo* obrońca węzła z istoty swego urzędu nie miał prawa apelacji, ponieważ jako strażnik dobra

Wobec wprowadzonej reformą Franciszka wykonalności, po upływie terminów ustalonych w kan. 1630-1633, wyroku stwierdzającego po raz pierwszy nieważność małżeństwa, prawo apelacji obrońcy nabiera szczególnego charakteru. Nie ma już bowiem „automatycznej”, urzędowej weryfikacji pierwszego orzeczenia. Po uprawomocnieniu staje się ono wykonalne⁹. Brak apelacji w uzasadnionych wątpliwościach, może spowodować, że zostanie uznane za nieważne małżeństwo, które w rzeczywistości takim nie jest.

W praktyce niezmiernie bowiem rzadko zdarza się, aby strony apelowały od orzeczenia *pro nullitate*, skoro otrzymały to o co prosiły. Dotyczy to szczególnie strony powodowej, która nie będzie czuła się pokrzywdzona wyrokiem pozytywnym. Zdarza się jednak, że apeluje ona nawet od wyroku stwierdzającego nieważność z powodu nieudowodnienia tytułu nieważności po stronie pozwanej, a udowodnienia go po swojej stronie (dotyczy to zwłaszcza tytułu z kan. 1095 n. 3 KPK). Nieco częściej apelowała będzie strona pozwana. W tym przypadku jest to najczęściej działanie, które ma utrudnić otrzymanie pozytywnego rozstrzygnięcia stronie powodowej. Jest to typowe działanie na zwłokę, o którym w kan. 1680 §2 KPK. Najczęściej jednak strony przyjmują wyrok *pro nullitate* z satysfakcją, jako zakończenie historii swojego małżeństwa i umożliwienie zawarcia nowego związku, bądź, jak to deklarują w skardze powodowej, możliwość życia w zgodzie z własnym sumieniem i Kościołem.

publicznego Kościoła, nie mógł przy takim wyroku ponieść straty. Por. R. SZTYCHMILER, *Komentarz do kanonu 1636*, w: G. ERLEBACH, A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI, R. SZTYCHMILER, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII. Procesy*, t. V, s. 294-295. Według D. Mazurkiewicza bardziej zasadnym wydaje się jednak pogląd, że prawodawca nie pozbawiał obrońcy węzła prawa do takiej apelacji, a jedynie ekonomia procesowa nie pozwalała mu na podjęcie tej czynności. Por. D. MAZURKIEWICZ, *Rola obrońcy węzła w procesach małżeńskich*, *Studia Paradyckie* 2016, t. 26, s. 118.

⁹ Por. P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: appello e altre impugnazioni*, w: REDAZIONE DI QUADERNI DI DIRITTO CANONICO (red.), *La riforma del processi matrimoniali di Papa Francesco. Una guida per tutti*, Milano 2016, s. 110-111.

W takim kontekście, rola obrońcy w odniesieniu do możliwości apelacji niepomernie wzrasta i nader aktualnym pozostaje art. 279 §2 DC, w którym postanowiono, że „z zachowaniem tego, co zostało wskazane w art. 264, obrońca węzła jest zobowiązany z urzędu wnieść apelację, jeśli uważa za niewystarczająco umotywowany wyrok, który po raz pierwszy stwierdza nieważność małżeństwa”.

Możliwość ta, w uzasadnionym w przekonaniu obrońcy przypadku, staje się jego obowiązkiem. Jeśli uzna on, za zasadne zgłoszenie środka odwoławczego powinien to uczynić. W pozostałych przypadkach pozostaje w mocy fakultatywność działania obrońcy, jako strony publicznej procesu. To stanowisko wzmacnia możliwość odrzucenia apelacji bezzasadnej (kan. 1680 §2 KPK *in fine*)¹⁰.

Jak zauważa P. Moneta trudno jednak zakładać manewr dylatoryjny ze strony obrońcy węzła zgłaszającego apelację od wyroku *pro nullitate*. Nie można jednak wykluczyć, że w poszczególnych przypadkach personalnych czy lokalnych, mogą zdarzyć się obrońcy, którzy niewłaściwie postrzegając swoją rolę, zgłaszają apelację nie tylko nienależycie uzasadnioną, ale także mającą na celu jedynie przewleknięcie postępowania o orzeczenie nieważności małżeństwa¹¹.

2. Procedura złożenia apelacji od wyroku

Apelacja, jako środek odwoławczy w procesie, obwarowana jest formalizmem. Kwestie formalne dotyczą: miejsca zgłoszenia i czasu na jej wniesienie, uzasadnienia, a także skutków zawieszających.

¹⁰ Por. P. SKONIECZNY, *Komentarz do art. 4. Tytuł IV. Wyrok, środki jego zaskarżenia oraz wykonanie*, w: P. SKONIECZNY (red.), *Praktyczny komentarz do Listu apostołskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, Tarnów 2015, s. 130-131.

¹¹ Por. P. MONETA, *L'appello nel nuovo processo matrimoniale*, *Prawo Kanoniczne* 60 (2017), nr 1, s. 114, przyp. 17.

2.1. Właściwość sądu

Obrońca wężła małżeńskiego, który decyduje się na skorzystanie z prawa do apelacji, powinien zgłosić to do trybunału, który wydał zaskarżany wyrok (trybunał *ad quo*)¹². Zgłoszenie to, powinno mieć formę komunikatu, z którego jasno wynika, że po zapoznaniu się z wyrokiem wydanym na sesji sędziów w przedmiotowej sprawie, o którym zgodnie z prawem powiadomiono strony i obrońcę wężła małżeńskiego, korzystając z uprawnienia zawartego w kan. 1628 KPK oraz kan. 1680 §1 KPK, zgłasza apelację od przedmiotowego wyroku, czyniąc to do właściwego sędziego, jak przewiduje norma, a zatem do tego „(...) który wydał wyrok” (kan. 1630 KPK). Zgłoszenie jest więc lakoniczną wypowiedzią, informującą o skorzystaniu z przysługującego prawa. Zwyczajnym sposobem zgłoszenia jest pismo odpowiedniej treści. Można jednak dokonać go ustnie, na co zezwala kan. 1630 §2 KPK. W takiej sytuacji, notariusz musi zredagować pisemne zgłoszenie, w obecności obrońcy. Do przyjęcia jest również notatka obrońcy w aktach sprawy, z której wynika, że zapoznał się w oznaczonym dniu z wyrokiem i korzysta z prawa do apelacji od niego. Ważne jest bowiem, by w aktach pozostał „ślad” notyfikacji wyroku, od której biegnie termin na wniesienie apelacji i związła informacja o jej złożeniu. Jest oczywiście dopuszczalne, aby także jednym aktem złożyć od razu umotywowaną apelację¹³.

¹² Chodzi oczywiście o obrońcę wężła małżeńskiego sądu, który wydał wyrok afirmatywny. Jest on bowiem stroną publiczną w sprawie. Gdyby zdarzyło się, że temu obrońcy wyrok nie został ogłoszony, a sprawa została przesłana do sądu wyższej instancji na skutek apelacji strony prywatnej, w takim przypadku właściwym do skorzystania z prawa do apelacji będzie obrońca wężła sądu apelacyjnego. Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, w: T. ROZKRUT (red.), *Reforma procesowa papieża Franciszka – pierwsze doświadczenia. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 12-13 czerwca 2017 roku. VIII Ogólnopolskie Forum Sądowe*, Tarnów 2018, s. 28.

¹³ Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., s. 33.

Po złożeniu apelacji sąd który wydał wyrok, winien przesłać do sądu apelacyjnego (trybunał *ad quod*) całość notarialnie potwierdzonych co do autentyczności i integralności akt sprawy, wraz ze zgłoszeniem apelacji (por. 90 §1 DC). Na tym rola trybunału, będącego autorem zaskarżonego wyroku się nie kończy. W przypadku wniesienia apelacji przez obrońcę węzła powinny o tym zostać wyraźnie poinformowane strony prywatne. Należy także im wskazać, do którego trybunału apelacyjnego zostaną przesłane akta sprawy. Jeśli przemawiają za tym okoliczności, należy poinformować ich także o możliwości wniesienia apelacji wpadkowej, którą winny przesłać bezpośrednio wraz z poparciem do sądu apelacyjnego (por. kan. 1637 §3 KPK)¹⁴.

Drugą fazę apelacji rozpoczyna wniesienie jej poparcia, czego dokonuje się bezpośrednio do sądu apelacyjnego, czyli zgodnie

¹⁴ Apelacja obrońcy od wyroku stwierdzającego nieważność lub przy sprawie rozpatrywanej z więcej niż jednego tytułu, przeciwko pozytywnej części wyroku (np. co do jednego z tytułów, podczas gdy pozostałe nie zostały udowodnione i wyrok co do nich jest negatywny), apelacja wniesiona przez obrońcę będzie apelacją główną. Wówczas powód, w zawitym terminie 15 dni od powiadomienia go o apelacji głównej, może wnieść apelację wpadkową, w myśl kan. 1637 §3 KPK co do pozostałych, negatywnych części wyroku. Możliwa jest także (choć w praktyce niezmiernie rzadka) apelacja z powodu *gravamen conscientiae* (lub *gravamen spirituale*). Jest to „doznanie krzywdy” natury duchowej lub w sumieniu wyrokiem, który strona uzyskała dzięki fałszywym dowodom, które sama wniosła, np. zeznając nieprawdę, przedstawiając fałszywe dokumenty lub ukrywając dowody, przez co obiektywna prawda o małżeństwie nie została odkryta. Osoba taka w sumieniu przekonana o konieczności wyjawienia prawdy i w obronie publicznego dobra sakramentu małżeństwa mogłaby wnieść apelację. Por. F. J. RAMOS, P. SKONIECZNY, *Diritto processuale canonico*, t. 2, cz. 2, Roma 2014, s. 209. W związku z tym, że apelacja wpadkowa, nie wymaga przedłożenia w sądzie *a quo*, racje praktyczne przemawiają za tym, by skierować ją bezpośrednio wraz z uzasadnieniem do sądu apelacyjnego. Należy mieć także na uwadze i to, że strona pozwana, po zapoznaniu się z treścią wyroku, może zmienić swoją pozycję procesową i także wystąpić z apelacją wpadkową. Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., przyp. 51.

z zasadami III, V i VII motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, trybunału wyższej instancji¹⁵.

Po reformie procesowej papieża Franciszka, apelację powinno składać się bezpośrednio do Trybunału Roty Rzymskiej¹⁶. Jest to zresztą zgodne z duchem kan. 1443 KPK. Bez wyraźnego wskazania jednak tego w apelacji, właściwym będzie lokalny trybunał apelacyjny. Zwyczajny tok instancji byłby zatem następujący: trybunał diecezjalny (sufragalny) – trybunał metropolitalny – Stolica Apostolska (por. kan. 1438 KPK; kan. 1444 KPK). Jeśli jednak w pierwszej instancji sprawę rozpatruje trybunał metropolitalny, wiążąca jest nadal norma kan. 1438 n. 2 KPK, czyli właściwym w tej sytuacji byłby trybunał, który metropolita wyznacza za zgodą Stolicy Apostolskiej na stałe jako trybunał apelacyjny.

W praktyce trybunał, który wydaje wyrok, w końcowych postanowieniach wskazuje na możliwość skorzystania ze środka odwoławczego w postaci apelacji, przypomina termin na jej złożenie oraz wskazuje konkretny lokalny trybunał apelacyjny, gdzie należy wnieść apelację, nie pomijając możliwości bezpośredniego apelowania do Roty Rzymskiej. Należy jednak przypomnieć, że ma to szczególne znaczenie dla stron prywatnych, obrońca węzła małżeńskiego, powinien wiedzieć bowiem jak wykonywać swoje obowiązki i w jaki sposób korzystać ze swoich uprawnień.

W przypadku dwóch apelacji, gdy jedna pochodzi od strony prywatnej, a druga od obrońcy węzła i gdy jedna z nich została skierowana do lokalnego trybunału apelacyjnego, a druga bezpośrednio do Roty Rzymskiej, sprawa winna zostać przekazana kompetencji Roty, o ile trybunał lokalny nie dokonał już cytacji (por. kan. 1632 §2 KPK; kan. 1415 KPK). Jak zauważa G. Erlebach, możliwość zastosowania prewencji jest bardzo ograniczona, ponieważ przesłanką konieczną

¹⁵ Jest to zgodne z wyrażoną w Dekrecie Gracjana zasadą: *gradatim est appellandum*. Por. C. VII. 62.32 *in principio*.

¹⁶ Por. FRANCISZEK, List apostolski motu proprio „*Mitis Iudex Dominus Iesus*”, dz. cyt., Preambuła, zasada VIII.

jest godziwe przesłanie akt przez sąd pierwszej instancji¹⁷. Kwestie *de iure appellandi* winny być rozpatrywane *expeditissime* przez trybunał apelacyjny (kan. 1631 KPK). Jeśli więc w daną sprawę zaangażowane są dwa trybunały, podjęcie decyzji należy do trybunału apelacyjnego wyższego stopnia, a zatem w powyższym przypadku do Trybunału Roty Rzymskiej¹⁸.

W praktyce kościelnych sądów polskich, jeśli wnoszona jest apelacja do trybunału III instancji, po dwóch różnobrzmiących wyrokach, kierowana jest prośba do Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej o wyznaczenie trybunału apelacyjnego trzeciej instancji w Polsce. Jest wskazane, aby trybunał *a quo* wyraźnie powiadomił obrońcę o decyzji podjętej przez Sygnaturę Apostolską, tak by wiadomym było do którego trybunału wnieść poparcie apelacji, chyba że obrońca uczynił to przesyłając jednym aktem apelację i jej poparcie. W takim przypadku trybunał *a quo* prześle kompletne akta wraz z popartą apelacją wyznaczonemu trybunałowi¹⁹.

2.2. Terminy

Z prawem do złożenia apelacji, wiążą się ściśle wyznaczone przez ustawodawcę terminy na jej złożenie i na jej poparcie.

Zgodnie z brzmieniem kan. 1630 §1 KPK: „Apelację należy zgłosić sędziemu, który wydał wyrok, w zawitym terminie piętnastu dni użytecznych od wiadomości o ogłoszeniu wyroku”. Zasadniczymi informacjami są tu długość czasu na złożenie apelacji, charakter terminu oraz moment, od którego biegnie upływ czasu na wykonanie uprawnienia.

W przypadku apelacji od wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa, a tylko od takich apelował będzie obrońca węzła, termin piętnastu dni jest terminem zawitym w ścisłym tego słowa znaczeniu,

¹⁷ Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., s. 28.

¹⁸ Por. TAMŻE.

¹⁹ Por. TAMŻE, przyp. 47.

a zatem niepodjęcie określonej czynności przez uprawniony podmiot w okresie zakreślonym tym terminem, powoduje definitywne wygaśnięcie przysługującego obrońcy węzła prawa do tej czynności²⁰.

Terminy zawite charakteryzują się dużym rygorem prawnym, stąd też „(...) nie mogą być odroczone ani też ważnie skrócone, chyba że strony o to proszą” (kan. 1465 §1 KPK).

Apelacja winna być zgłoszona w ciągu 15 dni czasu użytecznego, który wykonującemu swoje prawo obrońcy tak przysługuje, iż dla nie wiedzącego lub nie mogącego działać czas ten nie płynie (por. kan. 201 §2 KPK).

W tym kontekście znaczenie będzie miał moment, od którego zaczyna się upływ czasu użytecznego na złożenie apelacji. Jest nim moment notyfikacji wyroku, a więc data rzeczywistego otrzymania wiadomości o publikacji wyroku, a nie tylko data powiadomienia o jego części dyspozytywnej²¹. Warto wspomnieć, że na zgłoszenie apelacji w Rocie Rzymskiej przysługuje dłuższy termin 20 dni, który wyznaczają wewnętrzne normy tego trybunału²².

Notyfikacja wyroku, która stanowi przesłankę do wykonania prawa do apelacji, musi zostać dokonana w sposób właściwy. Powinno

²⁰ Por. TAMŻE, s. 26; G. Erlebach zauważa, że znacznie bardziej złożona jest sytuacja przy apelacji od wyroku *pro vinculo*, gdyż w takim przypadku kan. 1630 §1 KPK nie ma zastosowania bezpośrednio lecz w związku z kan. 1691 §3, w którym jedno z odniesień odsyła pośrednio do kan. 1643 KPK, traktującego o sprawach dotyczących *stanu osób*, które nie przechodzą nigdy w stan rzeczy osądzonej. Dla odmiennego traktowania charakteru zawitego terminu, znaczenie posiada rodzaj apelowanego wyroku. Jest to „(...)rozdzielenie między apelacją bezpośrednią i integralną w myśl kan. 1630 §1 od wyroków *pro matrimonii nullitate* (por. kan. 1679 KPK), a jedynie apelacją pośrednią i moderowaną przez kan. 1691 §3 w odniesieniu do wyroków *pro vinculo* (...)”. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., s. 27. Warto również zwrócić uwagę na Deklarację Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej z dnia 3 czerwca 1989 r., dotyczącego m. in. apelacji spóźnionej. Por. AAS 81 (1989), s. 989, nr. 4.

²¹ Por. P. SKONIECZNY, *Komentarz do art. 4/Tytuł IV. Wyrok, środki jego zaskarżenia oraz wykonanie*, dz. cyt. 137.

²² *Normae Romanae Rotae Tribunalis*, 18 aprile 1994, art. 104 §1.

się to odbyć bez zbędnej zwłoki, przez doręczenie go stronom lub ich pełnomocnikom, albo przez przesłanie im egzemplarza wyroku²³. W tym samym czasie i w ten sam sposób wyrok powinien być zawsze przekazany obrońcy węzła małżeńskiego (por. kan. 1614-1615 KPK; art. 285 DC). W praktyce zapoznaje się on z wyrokiem, kiedy po decyzji na sesji sędziów i zredagowaniu go przez ponensa zostają przekazane mu akta sprawy wraz z opublikowanym wyrokiem.

Ślad faktycznej notyfikacji powinien pozostać w aktach sprawy, gdyż istotnym jest nie tyle sam fakt powiadomienia, co pewność, w którym dokładnie dniu strony zapoznały się z wyrokiem. To ten dzień bowiem wyznacza początek biegu terminu, który zaczyna upływać począwszy od dnia następnego (por. kan. 203 §1 KPK).

Jak słusznie zauważa G. Erlebach, zakomunikowanie stronom, w tym także stronie publicznej jaką jest obrońca węzła, samej tylko części rozstrzygającej wyroku, wraz z informacją, że integralny tekst wyroku jest do wglądu w siedzibie sądu, należy traktować jako powiadomienie *praeter legem* i co do zasady nie spełnia on wymogów stawianych w kan. 1615 KPK. Jeśli nawet notyfikacja dokonałaby się w taki sposób, należałoby podać dokładny termin, w którym wyrok pozostaje do wglądu lub w którym można ubiegać się o wydanie jego egzemplarza, tak aby od dnia faktycznego zapoznania się z wyrokiem, albo od dnia realnego uzyskania egzemplarza, czy też od dnia bezużytecznego minięcia wyznaczonego terminu, zaczął biec czas na złożenie apelacji. Bez tak precyzyjnego wyznaczenia daty, nie byłoby możliwe ustalenie, kiedy kończy się termin złożenia apelacji i kiedy możliwe jest wydanie dekretu wykonawczego wyroku *pro matrimonii nullitate*, od którego apelacja nie została złożona²⁴.

²³ Wyjątek jest przewidziany w *Zasadach proceduralnych* do m. p. *Mitis Iudex*, i dotyczy sytuacji kiedy to strona deklaruje, że nie chce otrzymywać żadnych informacji o procesie. Dotyczy to także dostarczenia jej wyroku. W takim przypadku można poinformować ją jedynie o części dyspozytywnej orzeczenia. Por. *Regole procedurali per la trattazione delle cause di nullità matrimoniale*, AAS 107 (2015), s. 969. Tę możliwość przewidywała także instrukcja *Dignitas connubii* w art. 258 §3.

²⁴ Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., s. 32.

Drugą kwestią, którą należy rozważyć przy interpretacji terminów apelacyjnych, jest termin dotyczący poparcia apelacji u sędziego apelacyjnego. Prawodawca ustalił, że ma się to dokonać „w ciągu miesiąca” od zgłoszenia apelacji do sądu wydającego wyrok. Poparcia należy jednak dokonać bezpośrednio do trybunału, do którego apelacja została skierowana, a więc do Roty Rzymskiej lub, co zdarzy się znaczenie częściej, do lokalnego trybunału apelacyjnego. Miesiąc należy tu rzecz jasna rozumieć, w myśl kan. 202 §1 KPK, jako 30 dni ciągłych²⁵.

Również ten termin, w przypadku poparcia apelacji, właściwej dla obrońcy, od wyroku *pro matrimonii nullitate* ma charakter ściśle zawity²⁶. Brak poparcia apelacji w wymaganym terminie skutkuje wydaniem dekretu deklarującego jej zaniechanie, a wyrok afirmatywny staje się wykonalny (por. kan. 1635 KPK).

Inną kwestią jest możliwość zrzeczenia się przez stronę apelacji, co przewiduje kan. 1636 KPK. W drugim paragrafie tego kanonu, ustawodawca daje także możliwość zrzeczenia się apelacji przez obrońcę. Z brzmienia kanonu wynika, że jeżeli apelację wnosi obrońca węzła, zrzeczenie się jej może nastąpić ze strony obrońcy węzła trybunału apelacyjnego (por. kan. 1636 §2 KPK). Interpretacja tej normy nie jest jednak jednoznaczna. Stanowiska kanonistów w kwestii czy chodzi tylko o obrońcę węzła wyższej instancji, czy także o tych niższej, są podzielone²⁷. Przed reformą nie miało to aż tak wielkiego znaczenia, gdyż jak zauważył T. Pawluk, wycofanie apelacji przez defensora, nie wstrzymywało rozpatrywania sprawy po pozytywnym wyroku w pierwszej instancji, gdyż dokonywało się to z mocy samego prawa²⁸.

²⁵ W Trybunale Roty Rzymskiej termin na poparcie wynosi również 30 dni. Liczony jest on jednak od momentu notyfikacji ustanowienia nowego turnusu sędziowskiego. Por. *Normae Romanae Rotae Tribunalis*, dz. cyt., art. 104 §1.

²⁶ Poparcie apelacji, którego dokonuje strona od wyroku *pro vinculo* takiego rygoru już nie posiada. Jest to subtelne rozróżnienie którego dokonuje się w art. 4 m. p. *Mitis Iudex Dominus Iesus* (por. kan. 1680-1682 KPK).

²⁷ Por. R. SZTYCHMILER, *Komentarz do kanonu 1636*, dz. cyt., s. 295.

²⁸ Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 2009, s. 301.

Obecnie, przy jednoinstancyjnym postępowaniu nie jest to już tak oczywiste. Przy rzeczeniu się apelacji pozostaje także obowiązek poniesienia kosztów za akty, których się zrzeszono (por. kan. 1525 KPK). Należy jednak podzielić opinię, że strony publiczne nie powinny być obciążane kosztami cofniętej apelacji²⁹.

Jest rzeczą oczywistą, że jeśli strona, w tym strona urzędowa, nie może uzyskać w czasie użytecznym zaskarżonego wyroku od sądu, który go wydał, ustawowe terminy w międzyczasie nie biegną, a strona powinna zawiadomić o przeszkodzie sędziego apelacyjnego, który winien zobowiązać sędzię, który wydał wyrok, do wypełnienia swego obowiązku jak najszybciej (por. kan. 1634§2 KPK; art. 285 §2 DC).

Bieg terminu zostaje również wstrzymany, kiedy apelujący do III instancji wnosi prośbę o wyznaczenie trybunału lokalnego do rozpatrzenia sprawy na tym szczeblu. Jak zauważa G. Erlebach, tego rodzaju prośba, z konieczności powoduje „zamrożenie” terminu na poparcie apelacji, jako że nie jest wiadomo, któremu trybunałowi trzeba będzie poparcie przedstawić³⁰.

Ten sam audytor rotalny wskazuje, że także w przypadku apelacji spóźnionej, wniesionej przeciw wyrokowi *pro matrimonii nullitate* należy przesłać wszystkie akta łącznie z apelacją do trybunału *ad quod*. Natychmiastowe odrzucenie przez sąd *a quo*, złożonej po terminie apelacji, stanowiłoby, zdaniem G. Erlebacha niebezpieczeństwo powstania nadużyć. Proponuje on by w takim przypadku, zamiast automatycznego odrzucenia, poinformować apelującego, o racjach które nie pozwalają przyjąć jego apelacji i domagać się od niego przedstawienia *mens* w tej materii. Jeśli apelujący obrońca będzie domagał się dalszego procedowania, należy przesłać akta do trybunału apelacyjnego, który w pierwszym rzędzie będzie musiał rozpatrzyć kwestię *de iure appellandi*³¹.

²⁹ Por. R. SZTYCHMILER, *Komentarz do kanonu 1636*, dz. cyt., s. 295.

³⁰ G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., przyp. 47.

³¹ TAMŻE, s. 35-36.

Kwestia zachowania terminów przewidzianych dla wniesienia apelacji jest fundamentalna, gdyż wiąże się z kwestią wykonalności wyroku, który po upływie przewidzianych terminów takim się staje (por. kan. 1679 KPK; kan. 1630-1633 KPK; kan. 1680 §2 KPK).

Normy zakreślone w kan. 1680 §2 KPK, odwołujące się do terminów na wniesienie i poparcie apelacji oraz otrzymanie akt przez trybunał apelacyjny, mają charakter porządkowy (co nie oznacza mniej ważny) i są zgodne z tradycją kanoniczną³².

Ustawodawca w art. 284 §3-4 procesowej Innstrukcji *Dignitas connubii* zwraca uwagę, że pierwsze czynności trybunału apelacyjnego mogą być podjęte dopiero po upływie przewidzianych prawem terminów, tak aby strona nie straciła możliwości apelowania do Roty Rzymskiej, co jest po reformie, jak należy przypomnieć, drogą zwyczajną³³.

Wniesienie apelacji zawiesza wykonanie wyroku wydanego przez sąd *a quo*. Natomiast trybunał *ad quod* wydać powinien powiadomienie o rozpoczęciu nowego rozpoznania sprawy³⁴.

2.3. Poparcie apelacji

Niezmiernie istotnym elementem apelacji jest jej poparcie, to znaczy faktyczne uzasadnienie i podanie motywów, dla których twierdzi się, że wydany wyrok, w odczuciu obrońcy węzła jest niesprawiedliwy, wydany z pogwałceniem prawa, nienależycie umotywowany, z pominięciem istotnych dowodów, bądź oparty na niewłaściwej ocenie materiału dowodowego.

Nie jest prawdą, że apelacja by była zasadna powinna opierać się na obiektywnych przesłankach procesowych. Jak twierdzą znawcy zagadnienia, wystarczy subiektywne przekonanie strony (w rozważanym

³² Por. P. SKONIECZNY, *Komentarz do art. 4/Tytuł IV. Wyrok, środki jego zaskarżenia oraz wykonanie*, dz. cyt. 137.

³³ Por. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, dz. cyt., s. 551.

³⁴ P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: apello e altre impugnazioni*, dz. cyt., s. 111.

przypadku strony publicznej, jakim jest obrońca węzła), że część rozstrzygająca wyroku nie jest słuszna³⁵. Jest to bowiem przekonanie oparte na wiedzy, doświadczeniu i głosie sumienia, że wyrok pozytywny został wydany wbrew zajętej przez obrońcę pozycji procesowej.

Do poparcia apelacji wymagane jest i wystarczające, by obrońca prosił sędziego wyższego o zmianę zaskarżonego wyroku, choć ta petycja leży już u podstaw samego wskazania racji apelacji i podanie jej motywów, co jest w tym przypadku zasadnicze (por. kan. 1634 §1 KPK; art. 285 §1 DC).

Jest rzeczą oczywistą, że motywy te mogą dotyczyć tylko wyroku definitywnego, a ich przedmiot powinien odnosić się do jego części rozstrzygającej, nie zaś do części *in iure* czy *in facto*. Także dyspozycje akcesoryjne, jak orzeczenie o kosztach lub klauzula dotycząca zakazu zawarcia nowego małżeństwa nie podlegają apelacji³⁶.

Czego więc powinny dotyczyć motywy apelacji? Muszą one uzasadniać, w zależności od danego przypadku, że wyrok nie został faktycznie oparty na wynikach przeprowadzonego postępowania, że wnioski zawarte w uzasadnieniu wyroku nie są właściwe, że nie wzięto pod uwagę całości materiału dowodowego, że popełniono błąd w ocenie dowodów (zeznań, dokumentów, opinii biegłego)³⁷. Krótko mówiąc, poparcie powinno zawierać racje i motywy z powodu których wyrok jest zdaniem apelującego niesprawiedliwy lub niesatysfakcjonujący.

³⁵ G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., s. 25.

³⁶ A. GULLO, C. GULLO, *Prassi processuale nelle cause canoniche de nullità del matrimonio. Quarta edizione aggiornata con le facoltà straordinarie concesse da Sua santità Benedetto XVI a S. E. Il Decano della Rota Romana l'11 febbraio 2013*. Studi Giuridici, t. 106, Città del Vaticano, s. 322.

³⁷ A. BARTCZAK, *Dynamiczna postępa obrońcy węzła małżeńskiego w zreformowanym procesie małżeńskim*, w: T. ROZKRUT (red.), *Reforma procesowa papieża Franciszka – pierwsze doświadczenia. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gódku nad Dunajcem w dniach 12-13 czerwca 2017 roku*. VIII Ogólnopolskie Forum Sądowe, Tarnów 2018, s. 116.

Jak zauważa G. Erlebach, dopuszczalna jest motywacja poprzez odwołanie się do innego aktu, zwłaszcza do *Restrictus iuris et facti*, wniesionego przez patrona³⁸. W przypadku obrońcy węzła można by, przez analogię, zastosować odwołanie do przedstawionych przed wydaniem wyroku *Animaadversiones*.

Niedostarczenie poparcia apelacji lub niedochowanie terminu jednego miesiąca na wykonanie tego zadania, musi prowadzić do wydania dekretu deklarującego porzucenie apelacji, z czym będzie związana wykonalność wyroku afirmatywnego. Mimo tak restrykcyjnego charakteru przepisu, orzecznictwo rotalne interpretuje wymóg poparcia apelacji w sposób korzystny dla strony apelującej, twierdząc, że w sprawach o nieważność małżeństwa poparcie apelacji nie jest konieczne, jeśli z samego faktu jej wniesienia jasno wynika wola strony co do kontynuowania sprawy³⁹.

³⁸ Zdaniem tego Autora, wskazuje na to wzór apelacji, który zawiera następujące stwierdzenie: „appello [...] per i motivi già esposti nel *Restrictus iuris et facti* e non accolti nella sentenza” (M. J. ARROBA CONDE, C. IZZI, *Pastorale giudiziaria e prassi processuale nelle cause di nullità del matrimonio. Dopo la riforma operata con il Motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, Cinisello Balsamo 2017, s. 124.). Nie ma znaczenia, że wzór ten dotyczy procesu dokumentalnego, biorąc pod uwagę, że motywacja wskazana tam jest możliwa do zastosowania również w procesie zwyczajnym. Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., przyp. 35. Przy tej okazji warto wspomnieć, że także w procesie, dokumentalnym obrońca węzła małżeńskiego może wnieść apelację. W takim przypadku apelacja kierowana jest do sędziego drugiej instancji, do którego należy przesłać akta zaznaczając na piśmie, że chodzi o proces dokumentalny. Dalsze decyzje co do zatwierdzenia wyroku lub skierowania sprawy do postępowania zwyczajnego do trybunału pierwszej instancji należą do sędziego, któremu przedstawiono apelację (por. kan. 1689-1690 KPK). Por. TRYBUNAŁ APOSTOLSKI ROTY RZYMSKIEJ, *Subsidium aplikacyjne do Motu pr. „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, Watykan 2016, s. 45.

³⁹ Por. DEC. C. ERLEBACH, 14 grudnia 2006 r., RRDecr., vol. XXIV, s. 140, n. 8; DEC. C. SABLE, 3 października 2013 r., Romana, B. 162/2013, n. 2.

3. Kwestie problematyczne

Dla pełnego przedstawienia tematyki związanej ze skorzystaniem z instytucji apelacji przez obrońcę węzła małżeńskiego, należy rozważyć trzy kwestie, które jawią się jako problematyczne. Należą do nich: a) aplikacja nowej normy; b) postawa sędziów wobec zgłoszenia; c) koszty sądowe apelacji.

Ad. a) Z brzmienia art. 4. m. p. *Mitis Iudex Dominus Iesus*, a szczególnie zawartego w nim zmodyfikowanego kan. 1680 §1 KPK, który odnosi się do poprzedzającego go kan. 1679 KPK, mówiącego o wyroku „wykonalnym”, wynika, że apelację można wnosić tylko od wyroku pozytywnego. W odniesieniu do apelacji wnoszonej przez obrońcę węzła, ta kwestia nie jawi się jako problematyczna, gdyż oczywistym jest, że ten który ma stać na straży sakramentu małżeństwa, nie będzie zaskarżał decyzji potwierdzającej jego ważność.

Taka łączna interpretacja kan. 1679-1680 KPK jest konieczna. To bowiem kan. 1679 KPK nadaje sens kan. 1680 KPK, w tym sensie, że dwa pierwsze paragrafy kan. 1680 KPK mają zastosowanie jedynie do wyroków, które po raz pierwszy stwierdziły nieważność małżeństwa⁴⁰. Jest to o tyle ważne, że szczególnie w pierwszych komentarzach do motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* twierdzono, że norma kan. 1680 §2 KPK, dotycząca możliwości apelacji, odnosi się zarówno do wyroków pozytywnych, jak i negatywnych. Kontekst bezpośredni, a więc brzmienie kan. 1679 KPK oraz założenia reformy, mającej nadać wykonalność jednemu wyrokowi, każe nam twierdzić, że przedmiotem uwagi ustawodawcy jest możliwość apelacji tylko od wyroków pozytywnych⁴¹.

⁴⁰ Kan. 1679. „Wyrok stwierdzający po raz pierwszy nieważność małżeństwa, po upływie terminów ustalonych w kan. 1630-1633, staje się wykonalny”. Kan. 1680 § 1. „Stronie, która uważa się za pokrzywdzoną, jak również rzecznikowi sprawiedliwości oraz obrońcy węzła przysługuje prawo wniesienia skargi o nieważność wyroku lub apelacji od tego wyroku zgodnie z kan. 1619-1640”.

⁴¹ Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., s. 19-22; por. P. MONETA, *L'appello nel nuovo processo matrimoniale*, dz. cyt., s. 101-102.

Takie „faworyzowanie” wyroków pozytywnych, jak zauważa P. Montini, nie jest przejawem *favor nullitatis*, albo niesprawiedliwą dyskryminacją sentencji negatywnych, ale świadczy o należyтым rozeznaniu innej natury wyroków pozytywnych. Jeśli jest to prawda, zdaniem tego kanonisty, pozostająca możliwość apelacji od wyroków negatywnych nie rządzi się normami kan. 1679-1680 KPK, ale ogólnymi normami kodeksowymi i artykułami Instrukcji procesowej *Dignitas connubii*⁴².

Ad. b) Zdarza się, że sędziowie przeciwko których wyrokom wnoszona jest apelacja przez obrońcę wężła, odbierają to jako podważanie ich kompetencji, brak szacunku ze strony obrońcy albo też stawianie się defensora ponad kolegialne rozstrzygnięcie trybunału. Jest to postawa niezrozumiała. Może ona wynikać także z przyzwyczajenia, które towarzyszyło sędziom przed reformą, kiedy to sentencja afirmatywna „automatycznie” kierowana była do II instancji. Po reformie papieża Franciszka, kiedy po upływie terminu 15 dni, przewidzianych prawem, wyrok I instancji staje się wykonalny, na obrońcy wężła spoczywa szczególnie obowiązek oceny wyroku. Strona, która chce otrzymać stwierdzenie nieważności, nie będzie bowiem zainteresowana zaskarżeniem decyzji, o którą prosiła. Jeśli więc obrońca dojdzie do wniosku, że brak jest wystarczających dowodów do stwierdzenia nieważności małżeństwa, posiada on nie tylko możliwość apelacji, ale jest on wręcz zobowiązany do jej wniesienia na mocy swojego urzędu⁴³. Jest to nie tylko jego obowiązek moralny, ale także prawny⁴⁴.

Obrońca winien wykonywać swój urząd sumiennie, zgodnie z zasadami etyki, z drugiej strony musi on cieszyć się wolnością działania, które wykonywane zgodnie z prawem i w jego granicach, nie może być ograniczone przez jakikolwiek autorytet⁴⁵.

⁴² Por. P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: appello e altre impugnazioni*, dz. cyt., s. 114.

⁴³ TAMŻE, s. 109.

⁴⁴ Por. P. ERDÖ, *Osservazioni sulla nuova regolamentazione del processo matrimoniale*, *Periodica de Re Canonica* 105 (2016), s. 628-629.

⁴⁵ Por. G. ERLEBACH, *Niektóre aspekty apelacji w procesie zwyczajnym o nieważność małżeństwa w świetle motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, dz. cyt., s. 34, przyp. 48.

Dla lepszego zrozumienia przez sędziów tego obowiązku po stronie obrońcy, pożyteczne będzie przywołanie fragmentu przemówienia Autora ostatniej reformy procesowej. Jest to alokucja z 2013 roku, skierowana do uczestników sesji plenarnej Sygnatury Apostolskiej: „Wierne i pełne wykonywanie obowiązków obrońcy węzła nie jest roszczeniem szkodzącym prerogatywom sędziego kościelnego, który jest jedynym odpowiedzialnym za rozstrzygnięcie sprawy. Kiedy obrońca węzła wypełnia obowiązek apelacji, także do Roty Rzymskiej, przeciwko decyzji, którą uważa za uchybiającą prawdzie węzła, jego działanie nie jest nadużyciem w stosunku do roli sędziego. Co więcej, sędziowie mogą czerpać ze skrupulatnego działania tego, kto broni węzła małżeńskiego, pomoc dla swojego działania”⁴⁶.

Ad. c) Ostatnia, niezwykle delikatna kwestia wiąże się z ponoszeniem kosztów związanych z wniesieniem apelacji. Przy wnoszeniu jej przez stronę prywatną sprawa jest oczywista. Kto jednak powinien ponosić koszty apelacji wniesionej przez obrońcę węzła?

Zgodnie z dyspozycją kan. 1649 §1 KPK oraz art. 303 DC, biskup diecezjalny powinien ustanowić normy określające koszty sądowe⁴⁷. W praktyce sądów polskich sprawa uregulowania kosztów i sposobu ich ponoszenia w odniesieniu do apelacji obrońcy nie jest uregulowana.

Nie wydaje się słusznym obciążanie tymi kosztami samego obrońcy, który wykonuje swój publiczny urząd. Strony publiczne nie powinny być bowiem obciążane kosztami⁴⁸.

Zupełnie niezrozumiałym jest żądanie opłat od strony powodowej. Nie ma ona żadnego „interesu” w tym, by apelacja obrońcy od wyroku pozytywnego została rozpatrzona.

⁴⁶ FRANCISZEK, *Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej*, 8 listopada 2013 r., *L'Osservatore Romano* (wyd. pol.) 358 (2014) z. 1, s. 23.

⁴⁷ Por. M. GRASZATA, *Komentarz do art. 303 Instrukcji „Dignitas connubii”*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Sandomierz 2007, s. 404-405.

⁴⁸ Por. R. SZTYCHMILER, *Komentarz do kanonu 1636*, dz. cyt., s. 295.

Praktycznym rozwiązaniem wydaje się utworzenie w sądzie funduszu na pokrycie apelacji urzędowych. Środki na taki fundusz mogłyby pochodzić z opłaty wnoszonej przez stronę powodową za prowadzenie procesu.

Zakończenie

Także po zreformowaniu procesu o stwierdzenie nieważności, dokonanym wraz z motu proprio papieża Franciszka *Mitis Iudex Dominus Iesus*, prawo do apelacji, jako możliwość zgłoszenia środka odwoławczego, pozostaje fundamentalnym uprawnieniem stron prywatnych i publicznych, gwarantującym sprawiedliwy proces i uzyskanie orzeczenia, które satysfakcjonuje uczestników sporu, a w rozważanym przypadku obrońcę wężła małżeńskiego.

Jeśli występujący w sprawie defensor uzna, że wydany wyrok nie został odpowiednio umotywowany, pominięto w nim istotne dowody, albo niewłaściwie je oceniono, przez co wnioski trybunału są błędne, jego moralnym i ustawowym obowiązkiem, a nie tylko fakultatywnym uprawnieniem, jest zgłoszenie i poparcie apelacji.

Chociaż nowa norma, zawarta w kan. 1680 §1 KPK **używa sformułowania „*integrum manet parti*”, tłumaczonego jako „stronie służy”, a nie jak dotychczas używane w kan. 1628 KPK „*ius appellandi*”, to jednak oficjalne włoskie tłumaczenie kan. 1680 §1 KPK oddaje jako „*diritto*” – prawo⁴⁹.**

Mimo lingwistycznych zawłości, samo prawo do apelacji pozostaje niezmiennie. Nie może być inaczej. Wynika ono ze słuszności naturalnej. Kan. 1680 KPK nie ustanawia nowego prawa w zwyczajnym procesie spornym, precyzuje jedynie i osadza prawo do apelacji w specjalnym procesie małżeńskim o stwierdzenie nieważności, w kontekście ogólnej normy odwoławczej, zawartej w kan. 1691 §3 KPK i w kontekście norm ustanowionych w kan. 1628-1640 KPK. Stąd też nowa norma powinna być stosowana nie tylko bezpośrednio, ale

⁴⁹ Por. P. SKONIECZNY, *Komentarz do art. 4/Tytuł IV. Wyrok, środki jego zaskarżenia oraz wykonanie*, dz. cyt., s. 131.

także integralnie i nie w sposób odizolowany od kontekstu, w którym została ustanowiona.

The appeal of the defender of the bond in an ordinary process for nullity of marriage

Summary

The right to appeal resulting from natural justice serves to guarantee a fair judgment. Also after the reform of the marriage process carried out by Pope Francis in 2015, the appeal remains the primary appeal, which can be used by the private and public parties involved in the case.

This article discusses the norms and principles that should be maintained when an appeal in the ordinary trial for nullity of marriage is made by the defender of the bond. His public office not only authorizes him, but in certain conditions also obliges him to use the institution of appeal.

After presenting the legal basis of the law and the duty of the defender of the bond to appeal, the procedure of its submission, the applicable time limits and the nature of the justification that must take place after filing the appeal are discussed.

In the last part, the reflection concerns problematic issues associated with the application of the new norm contained in can. 1680 KPK standards, the judges' attitude towards the application and the court costs incurred in connection with the submission of an appeal.

Słowa kluczze: apelacja, proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa, obrońca węzła małżeńskiego

Key words: appeal, process regarding the nullity of marriage, defender of the bond

Notka o autorze

Ks. dr Rafał Kamiński CSMA – doktor nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, adiunkt w Katedrze Kanonicznego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, obrońca węzła małżeńskiego Sądu Metropolitalnego Warszawskiego.